

ЖИТТЄПИС АНАТОЛІЯ СВІДЗИНСЬКОГО ДАЄ БАГАТО ПОЖИВИ ДЛЯВДУМЛИВОГО АНАЛІЗУ ТА РОЗДУМІВ

23 січня 2019 року, буквально за лічені дні до свого 90-річчя, відійшов у вічність видатний учений, філософ, культуролог, доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри математичної та теоретичної фізики, перший ректор Волинського державного університету імені Лесі Українки **Анатолій Вадимович Свідзинський**.

Під час меморіального семінару, присвяченого 90-річчю від дня народження дійсного члена НТШ **Анатолія Свідзинського**, який відбувся 11 березня 2019 року в Інституті фізики конденсованих систем НАН України, ми вирішили поцікавитися у академіка **Ігоря Мриглода**, директора ІФКС НАН України, детальніше про життєвий і науковий шлях **Анатолія Свідзинського**.

– Пане Ігоре! Як Ви прийшли до усвідомлення, що на відзначення пам'яті **Анатолія Вадимовича Свідзинського належить провести семінар?**

– Добре, спробую відповісти на Ваше запитання.

Кожний з нас унікальний по-своєму. Усі ми маємо право і обов'язок прожити своє життя гідно. Але що таке – гідно? Щодня перед нами виникають питання. І на деякі з них – доволі універсальні та найтиповіші – загальноприйнятої відповіді не існує. Хто ми? Для чого живемо? І яким мірилом оцінити наш вчинок, прожитий день чи справу, котрій маємо намір присвятити наступні кілька років?

З одного боку, у таких випадках помічними є певні правила і принципи, які вже давно напрацьовані та апробовані людством. Хтось тут керується християнськими заповідями, інший – батьківськими настановами, а деякі – моральним кодексом будівника комунізму. А ще є усталені поняття про «добре» у той чи інший час і на тій чи іншій території, дотримання яких дозволяє не виділятися зайвий раз серед інших. І, здавалося б, цього більш ніж достатньо для того, аби на цих принципах і поняттях вибудувати свій власний внутрішній індикатор, який би визначав ту межу, нижче якої опускатися аж ніяк не слід. Але це так виглядає все чисто теоретично.

Тому, з іншого боку, часто дієвим у житті для багатьох із нас є інший підхід – від конкретного прикладу до власних правил. Бо у кожного з нас у ближньому колі знайомих є ті особистості, на яких ми підсвідомо чи усвідомлено намагаємося рівнятися. Їх досвід і їхні вчинки формують свого роду «луну», крізь яку ми можемо аналізувати як свої власні вчинки, так і вчинки інших людей.

І так уже якось сталося, що в певний момент часу **Анатолій Вадимович Свідзинський** увійшов до кола тих людей, крізь досвід яких вибудовується моя власна «луна», що дозволяє орієнтуватися в цьому складному і, водночас, прекрасному світі. Тому моя особиста мотивація до організації такого семінару зрозуміла. Щодо загальної його мети, то йшлося про просте завдання – на прикладі життя цієї неординарної особистості зі всіма його значними перемогами і пережитими поразками ретроспективно поглянути на ту епоху, в якій жило покоління наших попередників у науці. А було там усе – піднесені мрії і напівголодне існування, вагомні здобутки і невинуваті втрати, великі очікування і підлі доноси. І тут життєпис **Анатолія Свідзинського** дає багато поживи для вдумливого аналізу та роздумів.

– Що б вам хотілося пригадати в цьому контексті?

– Батьки з багатодітних родин священиків і перші роки життя у Жмеринці; неспокійне довоєнне дитинство в умовах сталінських репресій і голодомору, яке плавно переросло в роки окупації Києва; переїзд до Львова у пошуках кращої долі; студентство і занурення у теоретичну фізику в Львівському університеті; **Микола Боголюбов** і московські студії; харківський період; Сімферопольський університет і Крим; творення Волинського університету і гуманітарні студії. А ще – учень академіка **Миколи Боголюбова** і відомий фізик, який отримав низку оригінальних результатів з теорії надпровідності методами функціонального інтегрування; талановитий викладач і автор кількох чудових підручників із різних ділянок фізики; високоерудована людина і надзвичайно приємний співрозмовник; патріот України і творець синергетичної концепції культури; фундатор власної наукової школи і ректор-організатор Волинського університету;

Ігор Мриглод
доктор фіз.-мат. наук,
академік НАН України,
директор Інституту фізики
конденсованих систем НАН України,
м. Львів

Анатолій Свідзинський у Художньому музеї Луцька

багатолітній редактор громадсько-політичного часопису «Розбудова держави» і автор збірки захоплюючих новел «Роки й обличчя». Це далеко не повний набір ключових сегментів, з яких, наче мозаїка, складається життєпис Анатолія Вадимовича Свідзинського.

Бо ще, щонайменше, слід згадати про теплі родинні стосунки, розвідки з вивчення творчості *Володимира Свідзинського*, дядька Анатолія Вадимовича, – яскравого українського поета доби «Розстріляного відродження», працю зі студентами і теплі взаємостосунки з учнями та колегами. До слова сказати, життя Володимира Свідзинського трагічно обірвалося в жовтні 1941 року. При наближенні німецьких військ до Харкова його разом з іншими представниками української інтелігенції заарештували. Колону арештантів під конвоєм гнали на схід, а згодом, нібито через загрозу оточення, усіх загнали у покинуту господарську будівлю поблизу села Непокрите, яку облили бензином і підпалили. Так він і загинув.

– Наскільки близько Ви були знайомі з Анатолієм Вадимовичем?

– Анатолій Вадимович належав фактично до покоління моїх батьків, то ж наше знайомство відбувалося за сценарієм, типовим для таких випадків – тобто асиметрично. Вже на початках моєї праці в групі *Ігоря Рафаїловича Юхновського*, мого вчителя і наставника у фізиці (і не тільки), я дізнався про А.В. Свідзинського як учня М.М. Боголюбова. Слід сказати, що й Ігор Рафаїлович особисто, і більшість його учнів, котрі становлять нині основу Інституту фізики конденсованих систем НАН України, відносять себе до школи Боголюбова. Проте на відміну від усіх нас, котрі опанували методи статистичної фізики з праць Боголюбова, для Анатолія Вадимовича академік Боголюбов був науковим керівником його кандидатської дисертації і працював із ним особисто. Десь у той же час я мав змогу познайомитися з першою монографією Анатолія Вадимовича, яка вийшла у видавництві «Наука» у 1982 році. І лише десь років за десять відбулося очне знайомство.

То був час, коли Анатолій Вадимович погодився на пропозицію Ігоря Рафаїловича і взявся за створення Волинського університету на базі колишнього педагогічного інституту. З того часу ми бачилися частіше. Не раз Анатолій Вадимович бував у нас в Інституті з дарунками – чи то останніми числами часопису «Розбудова держави», чи то щойно виданими книжками і підручниками або ж роздруковками його новел.

Він був надзвичайно цікавий співрозмовник і завжди говорив про найактуальніше. Мені особливо приємно зараз згадати, як із рук Анатолія Вадимовича отримав подяку за сприяння від Волинського національного університету. І ця подяка (на відміну від багатьох інших формалізованих документів такого типу) дорога мені особливо. Щоправда, Волинський університет згодом змінив чомусь назву на Східноєвропейський... А в продовження теми про університетську освіту хотів би особливо наголосити, що Анатолій Вадимович як мало хто розумів і високо позиціонував роль класичної університетської освіти. Він умів вчити інших і намагався підвести їх до такого рівня розуміння, коли висновки робляться уже самостійно. Він любив працюючих і вдумливих студентів і терпіти не міг бюрократичні процедури, котрими часто-густо підмінюють власне процес навчання. Він добре знав, що ключовим елементом освіти є хороший викладач, що будь-які реформи позбавлені сенсу, коли за ними не видно особи викладача, який вміє добре взаємодіяти зі своїми студентами. Це ще один дуже добрий урок від професора Свідзинського, який ми маємо разом засвоїти.

– Мусимо, здається, нині констатувати, що реформи стали вже брендом нашого часу. Кожний новий міністр розпочинає свою працю із заперечення потуг попередника, які й називає реформою.

– Важко з цим не погодитися. Особливо, коли пригадати походження слова «бренд» – здається, з давньонорвезької – «клеймо». А оскільки ми говоримо сьогодні про науку й освіту, то, на мою думку, ще через кілька років таких

реформ ми можемо остаточно втратити те, що є власне тут основним елементом – носія новітніх фундаментальних знань, котрі відображають сучасну епоху. Тобто ми втратимо власне викладача. У гонитві за «затребуваними» освітніми послугами, які мають комерційну короткочасову мотивацію, ми дійшли до такого стану речей, що в багатьох класичних університетах перекроюють (а фактично – закривають) базові напрямки підготовки фахівців, зокрема з фізики та інших природничих наук. Нібито цілком резонно система рефлексує і підлаштовується під те, що було потрібно вчора або сьогодні.

Але процес триває, потяг рухається і, підлаштовуючись під потреби сьогодення, ми приречені на хронічне відставання. Навіть у тій частині, де йдеться нібито про інноваційні продукти, фактично говоримо в кращому випадку про певні гаджети, які базуються на вже нам відомих наукових принципах і механізмах і використовуються технології та комплектуючі розвинених країн. А на фоні істотного відставання в технологічних ділянках сподіватися на те, що ситуацію можна буде кардинально виправити – безнадійно. То ж єдина надія тут на власні наукові розробки, котрі мали би базуватися на інших знаннях. І без здобутків фундаментальної науки тут не обійтись. До певної міри, це нагадує сюжет відомої української казки про перегони, які влаштували рак і лисичка. Стратегія рака виявилася переможною, бо він використав переваги швидкої лисички, щоби бути на фініші попереду.

– Ми децю відхилилися від основної нитки нашої розмови. Як ви вважаєте, який головний підсумок Меморіального семінару?

– Хочу, насамперед, відзначити, що всі доповіді були надзвичайно цікавими. Велика подяка за це доповідачам. На семінарі була змога ознайомитися із виставкою книг і підручників, автором яких є Анатолій Вадимович. Деякі з видань була змога придбати. Від дружини професора Свідзинського, *Маргарити Жуйкової*, ми дізналися, що готується до друку друге видання його новел, а також опрацьовуються новели, котрі ще не були опубліковані. Відбулася презентація книги спогадів «Мое життя в науці», котра щойно побачила світ завдяки старанням наших колег із Інституту теоретичної фізики НАН України імені Миколи Боголюбова. Є також потреба у перевиданні деяких підручників, зокрема англійською мовою. Учасники семінару також виступили з ініціативою про присвоєння кафедри теоретичної і математичної фізики імені Свідзинського, що у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, і відповідне клопотання буде скероване на адресу ректора університету. Як показав цей семінар, у суспільстві існує великий інтерес до такого типу міждисциплінарних дискусій. То ж було сформульовано побажання проводити такі зустрічі періодично і в майбутньому. Дуже сподіваюся, що така ініціатива теж буде підтримана учнями, друзями і колегами Анатолія Вадимовича.

– Дуже дякую, пане Ігоре, за цю розмову. ■

І репортаж підготував, і бесіду провів **Богдан Залізняк**, керівник прес-центру наукової журналістики Західного наукового центру НАН України і МОН України, член НСПУ і НСЖУ, м. Львів

Книги Анатолія Свідзинського